

ביאורים

394 -ז- מצוות ועבירות המקבלות משנה תוקף

מהדורת אור עציון

לאחר שנתבאר עשרה סוגים של בני אדם, נבאר את מדרגת "השווה", שאמרנו שתבאר בפני עצמה. השווה הוא אדם ששיעור המצוות והעבירות שלו שווה בדיוק, ואף שמצב זה נדיר, הוא קיים במציאות. כאשר הקב"ה שופט אדם כזה, הוא מחשיב אותו ברוב רחמי לצדיק, שהוא אדם שיש לו רוב זכויות כמו שהתבאר לעיל. בארנו במאמר השני, שכאשר אנו מיחסים את מידת הרחמים לקב"ה, אין כוונתנו לומר שהוא בעל תכונה של רחמים, כי הרחמים קיימים רק בקרב בני האדם, שהם בעלי רגשות ומשנתנים על פי המציאות ונפעלים ממנה, ואילו אצל הקב"ה אין שינוי, ואין המציאות פועלת עליו. הרחמים שאנו מיחסים לו משמעם, שמעשיו נראים בעינינו כרחמים של בשר ודם, היינו הוא פועל באופן שאצל בני אדם נובע ממידת הרחמים.

395 אנו רואים את פעולת ה', המכונה על ידינו רחמים באה לידי ביטוי בשלושה אופנים: האופן הראשון - קבלת התשובה. מושג התשובה הוא מושג לא פשוט, לכאורה לא יתכן שאדם שהורשע יבקש סליחה, והשופט יסלח לו, שהתשובה תמחק ותתקן את הפגם של החטא, אך בשונה משופט בשר ודם, הקב"ה סולח, כמו שנאמר (ישעיה נה, ז): "וישב אל ה' וירחמהו". בירושלמי (מכות פ"ב ה"ו) מובא: "שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו? אמרה להם 'חטאים תרדף רעה'. שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו? אמרה להן 'הנפש החוטאת היא תמות'. שאלו לקודשא בריך הוא חוטא מהו עונשו? אמר להן יעשה תשובה ויתכפר לו, היינו דכתיב 'על כן יורה חטאים בדרך' יורה לחטאים דרך לעשות תשובה", אנו רואים מכאן עד כמה קשה להבין את רעיון התשובה, עד אשר רק הקב"ה יכול לגלות אותו.

396 האופן השני - הקב"ה שומע את תפילת האדם הנמצא בצרה אף אם אין הוא זכאי לכך, כמו שנאמר (חבקוק ג, ב): "ברוגז רחם תזכור", גם ברוגז הקב"ה מרחם. דוגמה לזה אנו רואים אצל מנשה מלך יהודה (דברי הימים ב לג), שעשה כל עבירות שבתורה, וכשנשבה ביד אשור, התפלל אל ה' ונענה.

397 האופן השלישי - העברת האדם "השווה" למדרגת "צדיק", אף על פי שמצד הדין אין לשפוט אותו כצדיק, או לחילופין אפשר להטות כלפי הדין ולדונו כרשע. זהו שנאמר בתהילים (קטז, ה): "חננו ה' וצדיק ואלוהינו מרחם", בפרק זה דוד מבקש שהקב"ה יציל אותו: "צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא", ואז הוא אומר "אנא ה' מלטה נפשי חננו ה' וצדיק ואלוהינו מרחם".

398 במסכת ראש השנה (יז, א) על הפסוק (שמות לד, ו): "ארך אפיים ורב חסד" דרשו, שמטה כלפי חסד, כלומר כאשר זכויותיו וחובותיו של אדם שקולות, ה' רב חסד ומטה כלפי הזכות. לכן לעתיד לבוא לא יהיו שלושה כתות, צדיקים, רשעים ובגונים, אלא תהינה רק שתי כתות, צדיקים ורשעים, מפני שהבינונים יהפכו להיות צדיקים, ולכן נאמר במלאכי (ג, יח): "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלוהים לאשר לא עבדו", הרי שלעתידי לבוא תהינה רק שתי כתות, צדיקים ורשעים.

ז- 394 וְכִי־יִכְיֶינָה שֶׁהַשְּׁלֵמָתִי בְּאוֹרֵי הָעֶשְׂרָה הֵהֱם אֲשֶׁר הִקְדַּמְתִּי שְׁמוֹתָם, אִמְר עֲתָה בְּאֲדָם הַשָּׁוֶה, וְהוּא אֲשֶׁר שְׁעוֹר עֲוֹנוֹתָיו כְּשְׁעוֹר זְכוּיֹתָיו. הָאֲדָם הַזֶּה אִם יִמְצָא מְרַחֵם, וְנִחְשָׁב עִם הַצְּדִיקִים. וְהוּא שֶׁהֲרַחֲמִים הַנִּזְכָּרִים לְבוֹרָא יִתְבַּרַךְ וַיִּתְעַלֶּה, מִפְּנֵי שְׂאֵי אֶפְשָׁר שֶׁיַּחֲלוּ עֲלָיו וַיְבוֹאוּ בוֹ, מִפְּנֵי שְׂאֵין בוֹ מִקְרָה כְּאֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ, רְאוּי שִׁיְהִי מוֹשָׁב אֶל הַנְּבִרָאִים, וַיְהִי מְשֻׁמֹת הַפֶּעַל. 395 וַיִּעַלֶּה בְּיָדֵינוּ מֵהֶם שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים, הָאֶחָד קְבוֹל הַתְּשׁוּבָה, כְּאֲשֶׁר אָמַר (ישעיה נה, ז): וַיִּשָׁב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ. 396 וְשְׁמוֹעַ תְּפִלַּת מִי שֶׁהוּא בְּצָרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (חבקוק ג, ב): בְּרִגְז רַחֵם תִּזְכֹּר. 397 וְהַשְּׁגַת הַשָּׁוֶה בְּצְדִיקִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים קטז, ח): חֲנוּן ה' וְצַדִּיק וְאֵלֵהֵינוּ מְרַחֵם. 398 וְאָמְרוּ רְבוּתֵינוּ (ראש השנה יז, א): וְרַב חֶסֶד מְטָה כְּלָפֵי חֶסֶד, שְׂאֵם הַיְתָה שְׁקוּלָה מְכַרְעֵת, וְעַל כֵּן לֹא יְהִי בְּנֵי אָדָם בְּעַת הַגְּמוּלָה כִּי אִם שְׁתֵּי כְּתוּת אֵין בְּהֶם שְׁלִישִׁית, אֶלָּא צְדִיקִים וְרְשָׁעִים בְּלִבָּד כְּאֲשֶׁר אָמַר (מלאכי ג, יח): וְשַׁבְתֶּם וְרָאִיתֶם בֵּין צְדִיק לְרָשָׁע.

יִמְצָא מְרַחֵם - ראוי לרחמי ה'. שְׂאֵי אֶפְשָׁר וְכו' - אין לומר כלפי ה' שהוא מרחם "כי הרחמנות התפעלות נפשית היא, והוא יתעלה מרומום ונעלה מכך" (הערת הרב קאפח). עֲלָיו - על ה'. מוֹשָׁב - תתייחס הפעולה. מֵהֶם - מהרחמים. וְהַשְּׁגַת הַשָּׁוֶה בְּצְדִיקִים - שזוכה 'השווה' למעלת הצדיקים. בְּעַת הַגְּמוּלָה - לעתיד לבוא.